

Kun vanhemmalla on mielenterveysongelmia

Tytti Solantaus

Stakes

Valtakunnalliset neuvolapäivät

31.10.2006

Dipoli, Espoo

Mielenterveysongelmien esiintyvyys aikuisilla

- Psykyinen oireilu/ongelmat n. 20-25%
- Diagnosoitavia häiriöitä:
 - Depressio 6%; synn. jälkeinen masennus 10-15%
 - ahdistuneisuus 5%,
 - alkoholiriippuvuus 5%
 - (Terveys 2000)
- Noin 1 viidestä aikuisesta kärsii mielenterveyden ongelmista

Depressio

- Tavallisin mielenterveyden ongelma
- Vaikuttaa laajasti ihmisen toimintakykyyn
- Erityisesti hoitavaa työtä tekevien ongelma
 - Hoitavissa ammateissa olevat
 - Äidit

Lapset

- N. 20-25% alaikäisistä elää perheissä, joissa vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia (Mayberry et al, 2005)
- N. 75%:lla lastenpsykiatrisista osastopotilaista on ps. sairas vanhempi (Erkolahti et al,)

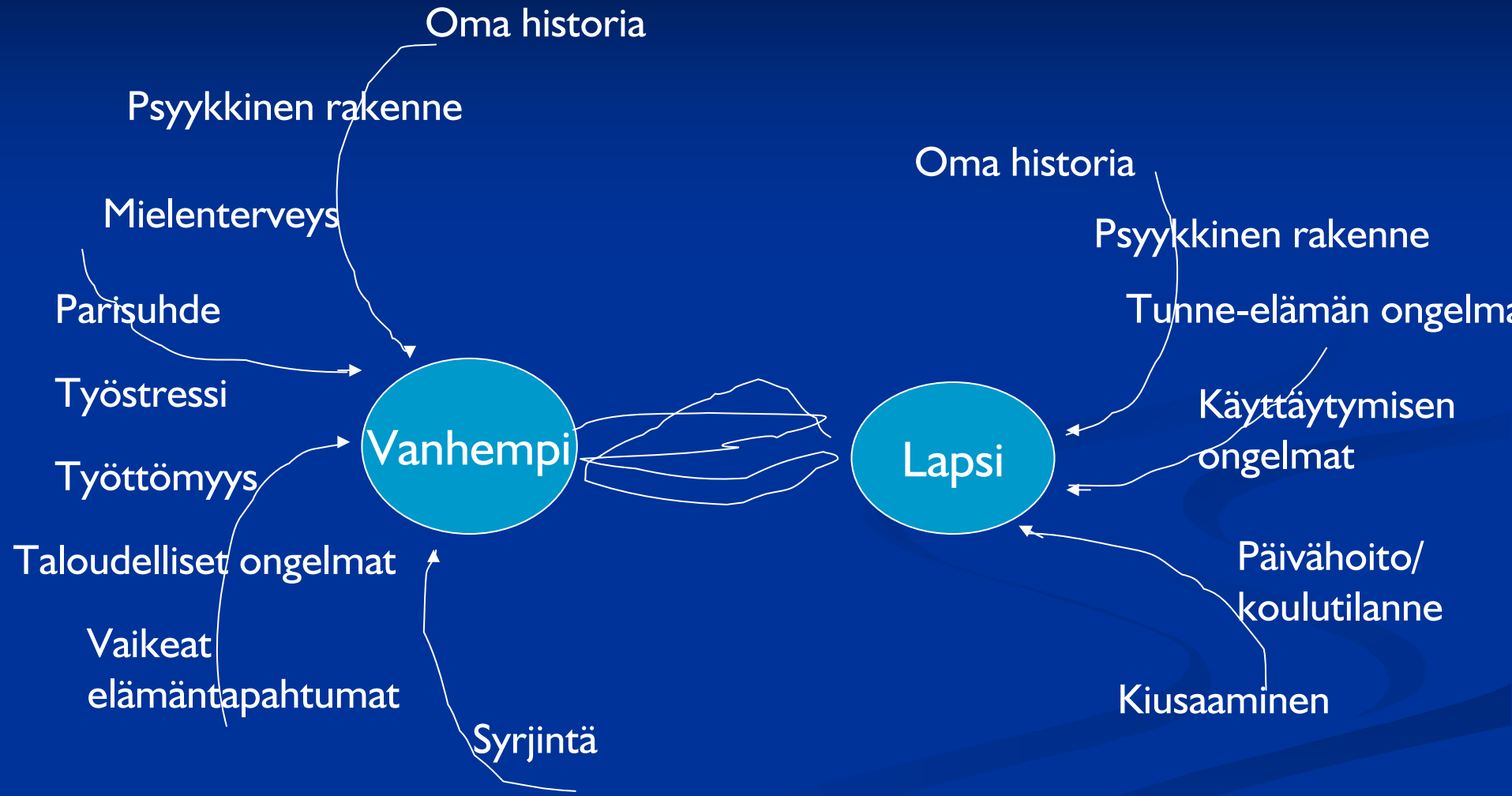
LAPSI JA VANHEMMAN MIELENTERVEYSONGELMAT I

- Lasten mielenterveyden ym. häiriöt
 - vanhemman masennus: 30-75 % lapsista
- Myös somaattiset sairaudet ja kuolleisuus aikuisuudessa ↑
- Lasten häiriöt
 - ovat vakavampia
 - alkavat varhaisemmalla iällä
 - ovat vaikeammin hoidettavia

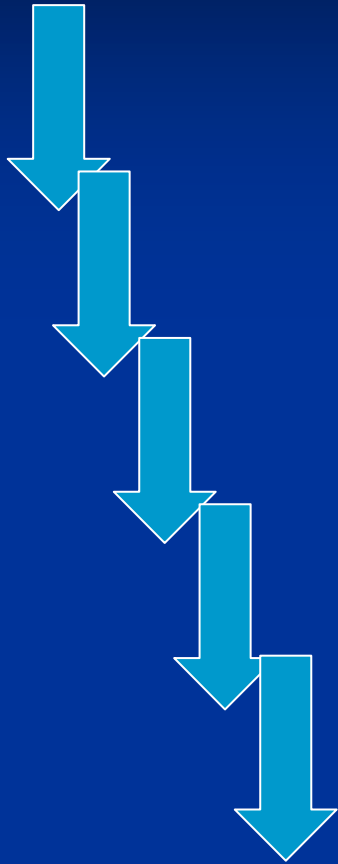
LAPSI JA VANHEMMAN MIELENTERVEYSONGELMAT II

- Perheissä muitakin ongelmia
 - aviolliset ongelmat, avioerot
 - somaattiset sairaudet
 - työttömyys
 - taloudelliset ongelmat
 - asosiaalisuus (erit. päihdeongelmat)

Lapsen kehitysympäristöt: Koti

YLISUKUPOLVINEN SIIRTYMINEN

Mielenterveys- ja päihdeongelmien,
koulutuksellisen ja
sosiaalisen syrjäytymisen ja
siirtyminen
sukupolvesta toiseen

TOIMIVA LAPSI&PERHE – HANKE

perheiden tukeminen ja lasten häiriöiden ehkäisy

Stakes, STM ja Suomen Akatemia
vuodesta 2001 eteenpäin

Tytti Solantaus, hankkeen johtaja

Sirpa Kaakinen, projektipäällikkö

Sini Toikka, väitöskirjatutkija

Anu Järvi, PsM, väitöskirjatutkija

ja työpisteet eri puolilta Suomea

T1&p- HANKE: Päämäärät...

- Kaikki vanhemmat, jotka kärsivät mielenterveyden häiriöistä, saavat tukea vanhemmuudelle ja lapsilleen osana mielenterveysongelmien hyvää hoitoa
- Työmenetelmät perustuvat tietoon, ymmärrykseen ja näyttöön
- On luotu rakenteet työn jatkuvalla kehittämiselle ja koulutukselle
- Ennaltaehkäisevä työ on hyväksytty osaksi mielenterveyden häiriöiden hoitojärjestelmää perus- ja erikoissairaanh.:ssa

T1&p -hanke...

■ Tilanne vuoden 2006 lopulla

- On kehitetty työmenetelmäperhe ja koulutusmodulit
- Noin 650 koulutettua työntekijää ympäri maata
- 80 kouluttajapätevyyden omaavaa työntekijää
- 14/21 sairaanhoitopiirin alueella on kouluttajia
- 19/21 sairaanhoitopiirin alueella koulutettuja työntekijöitä

...T1&p - hanke

- ...on laajentuneet koskemaan myös
 - perusterveydenhuoltoa /neuvolat /kouluterv.h.
 - alkoholia ja muita päihteitä käyttäviä vanhempia ja heidän lapsiaan/ päihdepalveluja
 - vaikeasta somaattisesta sairaudesta kärsivien vanhempien perheitä /esim. syöpäklinikat
 - lastensuojeluperheitä

Hoitojärjestelmässä huomioitavat LAPSEN JA NUOREN TARPEET

I. TARPEET KEHITYKSELLISEEN TUKEEN

- I. Koskee kaikkia perheitä
-

II. Lasten psykiatrisen tutkimuksen ja hoidon tarve

- I. Lasten/nuorisopsyk. lähete 15%
- II. Ohjaus perheneuvolaan 16%

III. Lastensuojelulliset tarpeet

- I. lastensuojelun tarve 10% (Leijala ym. 2001)

Lapsen kehitys

- Lapsen kehityksen kulkuun vaikuttavat vaaratekijöiden ja suojaavien tekijöiden dynaamiset prosessit pitkällä aikavälillä
- On tunnettava sekä sairastumisen polut, että hyvän kehityksen (pärjäämisen) polut

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lapsen sairastumisen vaaraa lisäävät

- Vanhempaan liittyvät tekijät
- Lapseen
- Kotiin
- Yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lapsen sairastumisen vaaraa lisäävät 1

- **Vanhempaan liittyvät tekijät**
 - Vanhemman mt-ongelmat raskauden aikana
 - Vanhemman häiriön kroonisuus
 - Häiriön vaikutukset vanhemman toimintakykyyn
 - Toisenkin vanhemman ongelmat
 - Vanhemman rikollisuus (erit. huumeongelmat)

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lapsen sairastumisen vaaraa lisäävät 4

- **Yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät**
 - Köyhyys, huono asuinalue,jne
 - Riittämättömät hoitopalvelut
 - **lasten jättäminen huomiotta aikuisten palveluissa**
 - **vanhempien jättäminen huomiotta lasten palveluissa**

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lasta suojaavia tekijöitä 1

- **Lapseen liittyvät tekijät**
 - Kognitiivinen kapasiteetti
 - Joustava temperamentti
 - Kyky vuorovaikutukseen ja sosiaaliset taidot

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lasta suojaavia tekijöitä 2

■ Kotiin liittyviä tekijöitä

- Hyvät perhesuhteet kiintymys, joustavuus, turvallisuus,
- Keskinäinen ymmärrys vanhemman ja perheen tilanteesta
- Toimiva arkipäivä

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lasta suojaavia tekijöitä 3

- **Kodin ulkopuoliseen elämään liittyviä tekijöitä**
 - Ystävät, leikit ja toimet, harrastukset
 - Kiinnittyminen kouluun/päivähoitoon
 - Aikuisen/ aikuisten tuki perheen ulkopuolella

Kun vanhemmalla on mt-häiriö

Lasta suojaavia tekijöitä 4

- **Yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä**
 - Kattavat korjaavat palvelut sekä lapsille että vanhemmille
 - Kehitystä tukevat ja ongelmia ehkäisevät palvelut

Yhteenveto lasta suojaavista tekijöistä, joihin voidaan vaikuttaa

- Osallisuus rakastavissa ja vastuullisissa ihmissuhteissa kotona ja kodin ulkopuolella
- Mahdollisuus vastata kehityksellisiin haasteisiin
 - vuorovaikutus toisten kanssa
 - tunteiden ilmaisu ja hallinta
 - sosiaaliset taidot, ongelman ratkaisu,
 - opilliset haasteet
 - mahdollisuus leikkiin, ystäviin, luovuuteen, iloon

Tl&p -työmenetelmäperhe

- Lapset puheeksi (Lp, 1- 2 istuntoa)
- Beardsleen perheinterventio (Bp, 6-8 tap.)
- Vertti - lasten ja vanhempien vertaisryhmät ja perhekurssit (Söderblom ja Inkinen, 2005)
- Lapsi & perhe –neuvonpito
- Opaskirjaset
- Tulevat?

T1&p - menetelmien päämäärät

- **Tukea kodin sisäisiä lasta suojaavia tekijöitä**
 - Vanhemmuuden tukeminen
- **Tukea kodin ulkopuolisia suojaavia tekijöitä**
 - Lapsen ja perheen tukiverkoston vahvistaminen
- **Lapsen ja perheen hoitopalveluista huolehtiminen**

T&P- työmenetelmien ydinasiat 1

- Keskinäinen ymmärrys
 - perheen sisällä
 - työntekijän ja sairaan vanhemman & perheenjäsenten välillä
 - ymmärrys tekee mahdolliseksi ongelmista puhumisen ja ratkaisujen etsimisen

T1&p- työmenetelmien ydinasiat 2

- Yhteistyösuhde
 - kahden asiantuntijan kohtaaminen
- Avoin keskustelu ja työskentely edellyttävät psyykkisesti sairaan vanhemman ja perheen kunnioittamista
- Syyllistäminen estää ymmärrystä ja yhteistyösuhdetta

Lapsen tukeminen 1

- Tehdään mahdolliseksi puhua ps. ongelmasta perheen sisällä ja hoito/työskentelysuhteessa
 - avoin kommunikaatio
 - keskinäisen ymmärryksen syntyminen
 - ongelmaratkaisu tulee mahdolliseksi

Lapsen tukeminen 2

- Lapsen vahvuuksien tunnistaminen ja keinot tukea niitä
- ...haavoittuvuuksien tunnistaminen ja keinot auttaa niissä ja
- tarvittaessa avun hakeminen perheen ulkopuolelta

Lapsen tukeminen 3

Vahvuudet ja haavoittuvuudet

- **Vahvuus** on asia, joka menee tavallisesti
- **Haavoittuvuus** on asia,
 - joka voi aiheuttaa tälle lapselle ongelmia
 - Tai josta on jo syntynyt huolia
- Arviointi tehdään yhdessä vanhempien kanssa

Lapset puheeksi-keskustelu

- 1-2 neuvonnallista keskustelua vanhempien/potilaan kanssa lapsista
- tarkoitus myös avata keskustelu lapsista osaksi työskentelysuhdetta
- Manuaali ja lokikirja Stakesin nettisivulla

Beardsleen perheinterventio

perusmalli, josta poiketaan tarvittaessa

	Istuntojen määrä
■ Vanhempien tapaamiset	2
■ Lasten omat tapaamiset	1/lapsi
■ Perheistunnon valmistelu	1
■ Perheistunto	1
■ Seurantaistunto	1
■ Yhteensä 7-8 käyntiä riippuen lasten määrästä	
■ Lisäksi harvajaksoinen boosteri n.1-2 x vuodessa	

Tl&p -työskentely

- Huoli (epämääräinenkin) lapsesta
- Lapsen kodinulkopuolisen verkoston rakentaminen

NEUVONPITO

- vanhemmat (lapsi)
- perheen oma verkosto
- lasten kehitysympäristöt
- hoitava verkosto
- neuvola
- sos.toimen tukiverkko
- jne

päivähoito

koulu

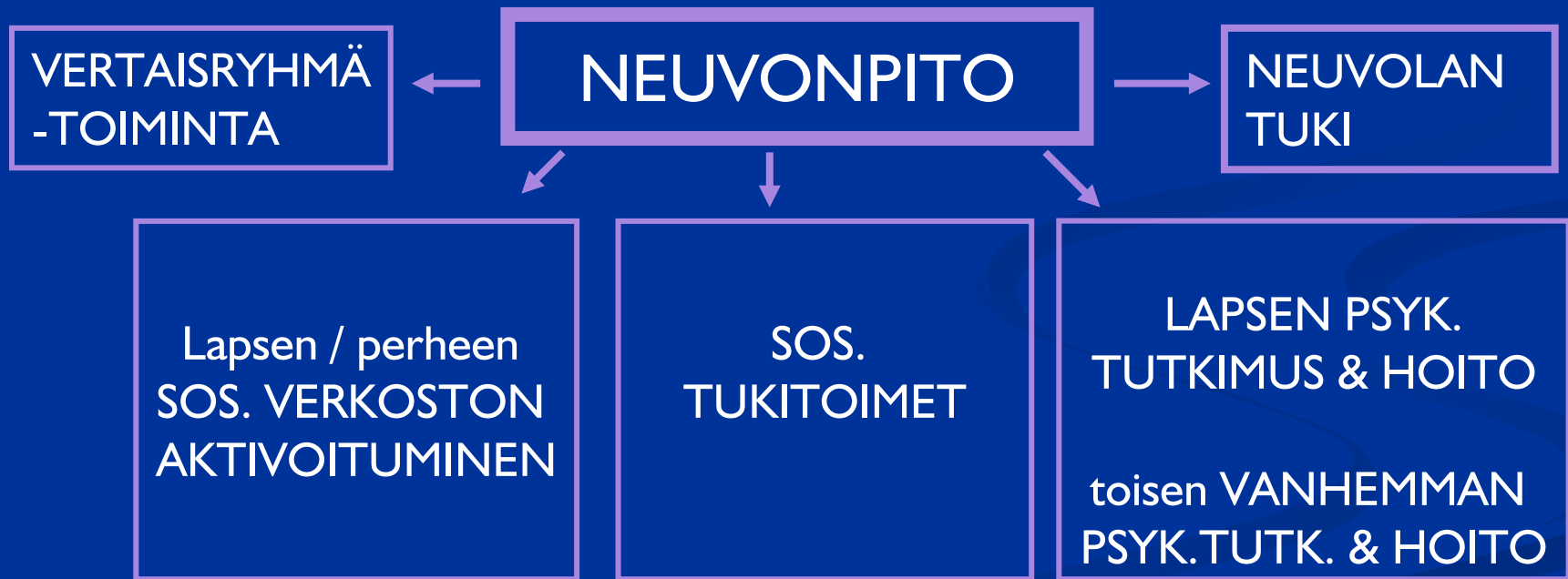
ystävät

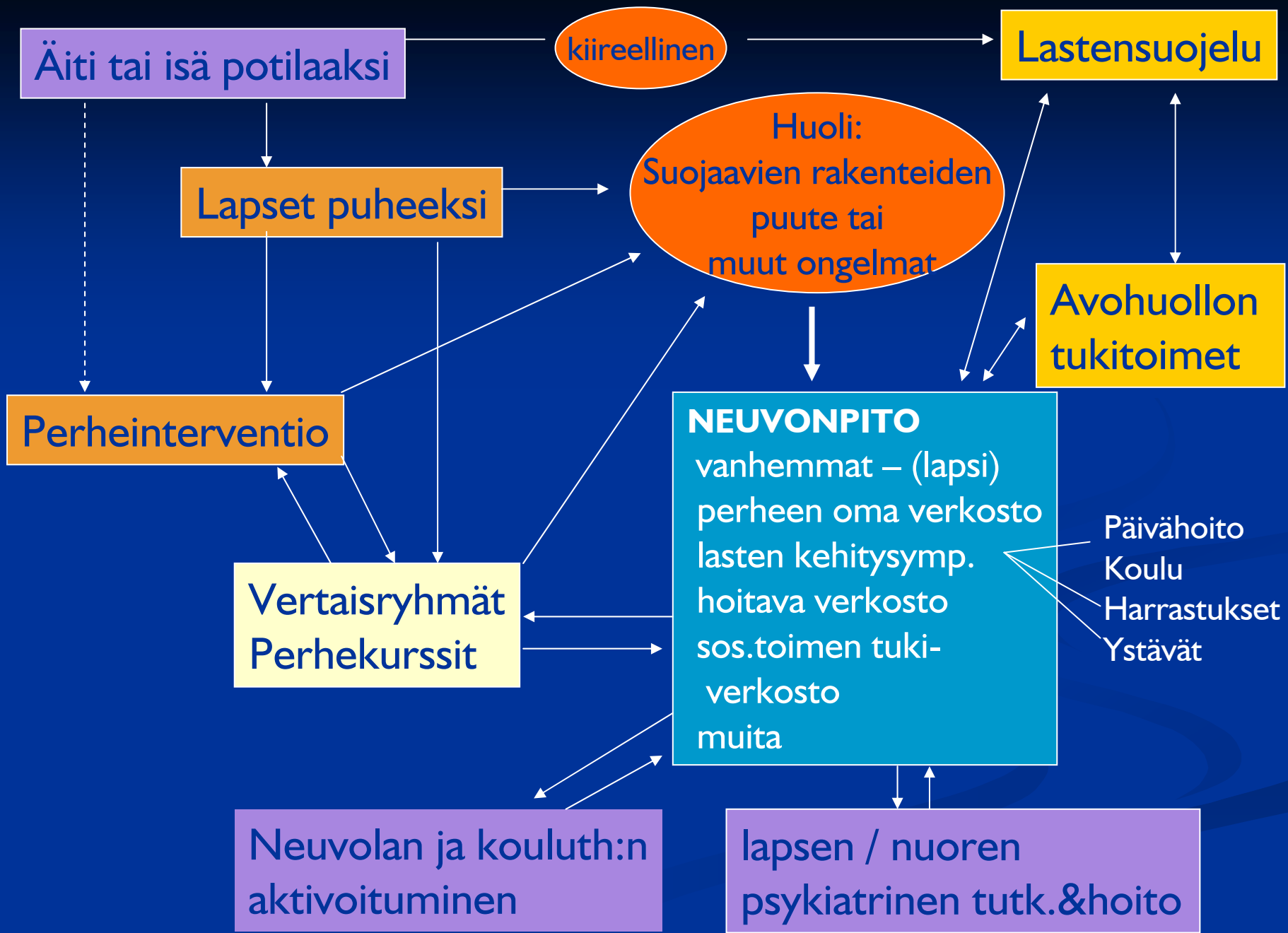
harrastukset

Vanhempi potilaaksi

TI&p- työskentely

Alle kouluikäiset: Suositus

- **Aina neuvonpito** vanhemman, vanhemman hoitotahon ja neuvolan kesken
 - Vanhemman aloite
 - neuvolan aloite
 - vanhemman hoitotahon aloite
 - mukaan myös päivähoito
- Jos on todettu haavoittuvuuksia, mukaan myös vauvaperhetyön asiantuntija tai pikkulapsipsykiatrian työntekijä

LOPUKSI

Kaikissa perheissä on ongelmia.

Ongelmat eivät ole lapsen ja nuoren kehityksen este, jos niihin etsitään ratkaisuja.

Yhteisen keskustelun ja avoimen arjen avulla vanhemman psyykkiset ongelmat ja perheen vaikeudet hyväksytään vähitellen osaksi perheen ja perheenjäsenten elämänkertomusta.